

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย :
บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน
The Problem of Reading in Thai Society:
The Educational System and Supporting Factors Context

พงศ์ศักดิ์ สังขภิญโญ¹ | Pongsak Sangkhapinyo

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ค้นหา และวิเคราะห์ปัญหาการอ่านของคนไทย ในบริบทระบบการศึกษา และปัจจัยสนับสนุน การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา เก็บข้อมูลในรูปแบบของตัวบท จากเอกสารที่ได้คัดเลือกจำนวน 120 รายการ ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาทางด้านบริบทระบบการศึกษามี 5 ประเด็นคือ ระบบการเรียนการสอนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอ่าน เป้าหมายการอ่านหนังสือเพื่อสอบ ความสำคัญของการเรียนคือใบปริญญา การวัดผลหรือการสอบไม่เอื้อต่อการอ่าน ปัจจัยด้านครูผู้สอน ส่วนบริบททางด้านปัจจัยสนับสนุนที่พบมี 7 ประเด็นคือปัญหาด้านหนังสือ ปัญหาด้านห้องสมุด ขาดความชัดเจนในการบริหารจัดการ โครงการทางด้าน การอ่านไม่สามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ โครงการขาดการมีส่วนร่วม งบประมาณไม่เพียงพอ และกระทรวงศึกษาธิการยังไม่สามารถจัดการในการสร้างสังคมการอ่านและการเรียนการสอนอ่านในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การอ่าน ปัญหาการอ่าน

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรการจัดการสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ติดต่อได้ที่ : pongsaksang1@hotmail.com

¹Assistant Professor Dr., Program in Information Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, e-mail: pongsaksang1@hotmail.com

Abstract

The objective of this research was to study, search for, and analyze the reading culture of Thai people in the context of the educational system and supporting factors. Qualitative research methodology through content analysis was used. The researcher collected data in the form of text from documents with 120 selected items including the printed materials, and the Internet. The research result found that 5 problems in the educational system are: the teaching system, the goal of reading books for exams, learning for degree; evaluation not supporting reading; teacher factor. There are 7 issues in supporting factors which are book problems, library problems, lack of clarity in management, reading projects not reaching the majority of people, project lacking participation, insufficient budget and ineffective management of the Ministry of Education on the reading and teaching society in schools.

Keywords: Reading Culture, Problem of Reading

ความนำ

การอ่านเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การอ่านจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และประเทศชาติ เพราะเมื่อประชากรของชาติให้ความสำคัญต่อการอ่าน หมายถึงประชากรของชาติได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนมีคุณภาพ การอ่านเป็นพื้นฐานสำคัญ ทั้งในด้านการศึกษา การแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ และความเพลิดเพลิน ด้วยเหตุนี้การอ่านมีคุณค่าต่อมนุษย์ เนื่องจากเป็นการสนองความต้องการของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น ทำให้มนุษย์เกิดความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาความคิดให้ก้าวหน้า ส่งผลต่อการพัฒนาในอาชีพ ทำให้มนุษย์ทันต่อเหตุการณ์ ได้รับความรู้เพิ่ม ช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังทำให้มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และ

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาจิตใจให้องงาม ช่วยจัดความทุกข์ ความเศร้าหมอง การอ่านทำให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ได้รับความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ (คุณค่า การอ่าน รู้แบบนี้แล้วเรามาอ่านหนังสือกันเถอะ, 2558) สุดใจ พรหมเกิด (2552) ผู้จัดการแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน กล่าวสนับสนุนว่า “การอ่านเป็นชุมทรัพย์ แห่งปัญญาของผู้คนและสังคม” (สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน, 2558) และ คุณทอน ฝึกหัด (2552, น. 9) กล่าวสนับสนุนว่า “การอ่านเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นตัวชี้วัดระดับ การพัฒนาของคนในชาติอย่างหนึ่ง”

สุชาติ สวัสดิ์กุล (2561) นายกสสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย กล่าวว่า “แม้ว่าการอ่านจะได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการเจริญเติบโตทางสังคม ทั้งในมิติที่ว่า การอ่านสร้างองค์ความรู้ นำสู่การคิดต่อยอด นำไปสู่การพัฒนา และนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลง จนเป็นเหตุที่ทำให้หลายฝ่ายเชื่อมั่นว่า หนังสือ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือ ประกอบการอ่านสามารถสร้างคุณภาพคน เพื่อสร้างพื้นฐานที่ดีของชาติได้ หากแต่ ในยุคสมัยปัจจุบันเครื่องมือที่หลากหลาย และบทบาทของหนังสือ สิ่งพิมพ์ อาจจะลดทอน ลงไป แต่การอ่านยังคงเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นกลไกในการขับเคลื่อนพัฒนาการของ สังคมไม่ด้อยไปกว่าในอดีตเลย (ผู้จัดการ 360, 2561)

การอ่านมีความสำคัญ และมีบทบาทต่อการพัฒนาคนและประเทศก็ตาม แต่เป็นที่ยอมรับกันว่าคนไทยยังไม่ให้ความสำคัญกับการอ่านมากนัก จากการสำรวจชี้ให้เห็นว่าคนไทยอ่านหนังสือน้อย และการอ่านของคนไทยได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ นักวิชาการ สื่อ ได้กล่าวถึง อภิปราย และแสดงความคิดเห็น ว่าคนไทยไม่รักการอ่าน อ่านหนังสือน้อย ไม่ให้ความสำคัญกับการอ่าน โดยเฉพาะวาทกรรมด้วยวลีในประโยคที่ว่า “คนไทยอ่านหนังสือเฉลี่ยปีละ 8 บรรทัด” (ไทยพับลิก้า, 2559) หรือมีการกล่าวว่า “วัฒนธรรมการอ่านของคนไทยเกิดขึ้นอย่างกะปริดกะปรอย” (สุสิทธิ์ อารามเนตร, 2558) หรืออีกกล่าวที่ว่า “วัฒนธรรมการอ่าน ของไทย บนหนทางตีบตันและล่มสลาย” (ผู้จัดการ 360, 2561) หรือจากงานวิจัยของ ชนะใจ เดชวิทยาพร และคณะ (2552) กล่าวว่า “ประเทศไทยยังไม่สามารถทำให้การอ่านเป็นวัฒนธรรมของชาติได้” และจากงานวิจัย ของ อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ (2553) ชี้ให้เห็นว่าคนไทยไม่รักการอ่าน เป็นรายงานทางสังคมที่รับรู้กันทั่วไปอย่างต่อเนื่องทางสื่อต่าง ๆ มานานนับทศวรรษ

แม้ว่าประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีนโยบาย ประกาศทศวรรษการอ่าน มีแนวทางส่งเสริมการอ่านให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติ ทว่าที่ผ่านมาการอ่านกับคนไทยดูไม่กระตือรือร้น แม้สถิติใหม่ล่าสุดผลการวิจัยในโครงการจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนและการอ่านของไทย พ.ศ.2559-2562 (4 ปี) จัดทำโดย ผศ.ชนะใจ เดชวิทยพร หัวหน้าโครงการ และคณะวิจัย ของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ภายใต้การสนับสนุนทุนวิจัยจากกรมการส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอเป็นร่างแผนแม่บทส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้และการอ่านของไทย พบว่า เด็กไทยใช้เวลาในการอ่านเฉลี่ยวันละ 1.51 ชั่วโมง (ซุสิปพร อร่ามเนตร, 2558) และผลสำรวจการอ่านหนังสือของประชากรใน พ.ศ. 2546 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าประชากรที่มีอายุ 6 ปีขึ้นไปจำนวน 57.8 ล้านคน เป็นผู้อ่านหนังสือ 35.4 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 61.2 และผู้ไม่อ่านหนังสือ 22.4 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 38.8 (ผลสำรวจการอ่านหนังสือของประชากรใน พ.ศ.2546, 2546) และจากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2551 ระบุว่าคนไทยใช้เวลาการอ่านหนังสือนอกเวลาเรียน และนอกเวลาทำงานเฉลี่ยวันละ 39 นาที (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551)

ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาถึงปัจจัย ปัญหา และบริบทสำคัญ ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านของคนไทย โดยเฉพาะการอ่านหนังสือว่าปัญหาอยู่ตรงไหน ดังที่ ปริญญา ชาวสมุน (2558) กล่าวว่า “เพราะก่อนหน้านี้ยังไม่มีใครชี้ชัดได้ว่าคนไทยอ่านหนังสือหรือไม่ ถ้าอ่านพวกเขาอ่านอะไร มีเพียงการคาดเดาและตีตราว่าเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ซึ่งอันที่จริงข้อมูลเหล่านี้หากู้แจ้งรู้จริงจะมีคุณมากกว่าแค่รู้ว่าคนไทยอ่านหนังสือหรือไม่และอย่างไร” ผู้วิจัยจึงสนใจค้นหาเพื่อตอบคำถามว่าทำไมคนไทยไม่รักการอ่าน ด้วยการสืบค้น เจาะลึกเอกสารต่าง ๆ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อค้นหาว่าระบบการศึกษาของไทยและมีปัจจัยสนับสนุนอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการที่คนไทยอ่านหนังสือน้อย ไม่รักการอ่าน หรือไม่มีการอ่าน

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ค้นหา และวิเคราะห์ปัญหาการอ่านของคนไทยบริบททางด้านระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ปัญหาการอ่านของคนไทย เพื่อค้นหาว่าสาเหตุหรือปัญหาอะไร ที่ส่งผลให้คนไทยไม่รักการอ่าน หรืออ่านหนังสือน้อยในบริบททางด้านระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน โดยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสารเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อความที่เป็นตัวบท (text) ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และอินเทอร์เน็ต โดยผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกด้วยการใช้คำค้น คือ การอ่านของคนไทย ปัญหาการอ่านในสังคมไทย การอ่านในสังคมไทย และสภาพการอ่านในสังคมไทย มาเป็นแนวทางในการพิจารณาในการหาข้อมูล ได้เอกสารจำนวน 120 รายการ เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ได้ตั้งไว้

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- 1) การวิเคราะห์เนื้อหาในขั้นต้น โดย
 - 1.1 กำหนดกลุ่มเนื้อหาที่จะวิเคราะห์ตามคำศัพท์ที่ได้กำหนด
 - 1.2 รวบรวมข้อมูลที่ต้องการวิเคราะห์
 - 1.3 คัดลอกเนื้อหา และแยกเป็นกลุ่มตามคำศัพท์ที่ได้กำหนดศึกษา
 - 1.4 ลงรหัสด้วยคำสำคัญจากเนื้อหาที่ได้คัดลอก
 - 1.5 วิเคราะห์เนื้อหา และตีความ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาการอ่าน

ในสังคมไทย

2) การวิเคราะห์เนื้อหาจากตัวบท ที่ได้คัดลอกเนื้อหา ในตารางเพื่อให้มองเห็นหัวข้อตามประเด็นต่าง ๆ วิเคราะห์เพื่อให้มองเห็นปัญหาทางด้าน การอ่านในสังคมไทย อันเกิดจากสภาพในบริบทของระบบการศึกษา และปัจจัยที่สนับสนุน

3) คัดเลือกเอกสารมาวิเคราะห์เฉพาะช่วงปี 2540-2560 เป็นหลัก ซึ่งมีประเด็นที่กล่าวถึงสภาพปัญหาการอ่านในสังคมไทยมาก

4) ข้อจำกัดในการวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าทฤษฎีภายใต้บริบทของเอกสารที่คัดเลือกเท่านั้น จึงไม่ครอบคลุมเอกสารอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่ผู้วิจัยคัดเลือก โดยเฉพาะเอกสารที่แปลจากต่างประเทศ (แต่จะใช้เฉพาะหน้าคำนำที่เขียนโดยคนไทย)

นิยามศัพท์

ปัญหาการอ่านของคนไทย หมายถึง พฤติกรรมที่คนไทยอ่านหนังสือน้อย ไม่รักการอ่าน ไม่ให้ความสำคัญกับการอ่าน

ระบบการศึกษา หมายถึง ระบบการเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับโรงเรียน จนถึงมหาวิทยาลัย รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อของการเรียนรู้ของคนไทย

ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง การบริหารจัดการ ระบบสนับสนุน เพื่อให้เกิดการเรียนการสอน และการเรียนรู้ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านของคนไทย

ผลการวิจัย

คนไทยไม่อ่านหนังสือ อ่านน้อย ไม่รักการอ่าน เป็นปัญหาหลักของสังคมไทยที่มีการถกเถียง และพยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหาทุกรัฐบาล บทความนี้มุ่งค้นหาปัญหาทางด้านการอ่านในบริบททางด้านระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

1) บริบทด้านระบบการศึกษาของไทย

ระบบการศึกษาของไทยมีผลอย่างมากต่อการสร้างนิสัยรักการอ่านของเด็กไทย และคนไทย ทั้งระบบการเรียนการสอน คุณภาพของครูและผู้บริหารสถานศึกษา เป้าหมายและปรัชญาการศึกษา เป็นต้น มีนักวิชาการจำนวนมากได้วิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาของไทยว่าเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาทุกด้าน โดยเฉพาะการอ่านของเด็กไทยตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา ดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2554, น. 20) กล่าวว่า ปัญหาของบ้านเรายังวนเวียนอยู่ที่เรื่องความคับแคบของการศึกษา ซึ่งผิดทั้งปรัชญาและวิธีการ ประเทศไทยจึงล้มเหลวอย่างมากในการจัดการเรียนการสอนและสนับสนุนให้เด็กได้อ่านอย่างเป็นระบบ ขณะที่ประเทศการศึกษาเจริญทั้งหลายให้ความสำคัญเรื่องการอ่านเป็นฐานหลักและเอาจริงเอาจัง ส่วนบุญสม ศิริบำรุง (2555, น. 13) ได้กล่าวสนับสนุนว่า “ระบบของการเรียนการสอนในโรงเรียนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กอ่านหนังสือน้อย”

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2552, น. 19) กล่าวว่า การอ่านเป็นเรื่องสำคัญ แต่ในการศึกษาไทยให้อ่านน้อยมาก เป็นที่ทราบกันดีว่าระบบการศึกษาของไทยนั้นไม่ค่อยได้สนใจและไม่ได้มีการส่งเสริมเรื่องการอ่านเท่าใดนัก ปัญหาเรื่องการอ่านในการศึกษานี้ไม่ได้อยู่ที่ว่าเราอ่านหรือไม่อ่าน หรืออ่านมากอ่านน้อย แต่มันอยู่ที่ว่าตัวกระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษาของไทยนี้ มันขัดขวางการอ่าน มันไม่ส่งเสริมให้อ่านโดยตัวมันเอง นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นประเด็นของปัญหาว่า “เรากำลังส่งเสริมให้เด็กไทยรักการอ่านแต่การอ่านแทบไม่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยด้วยซ้ำ” ปัญหาต่าง ๆ ทางด้านระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อการอ่านของคนไทย สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.1 ระบบการเรียนการสอน

การศึกษาของไทยมุ่งเน้นให้ท่องจำและฟังการบรรยายจากครู ครูมีบทบาทในการให้ความรู้ ไม่ได้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากการอ่านด้วยตนเอง หรืออ่านเพิ่มเติม วิธีการสอนแบบเก่า ๆ ของครูที่ไม่ได้นำไปสู่การเกิดนิสัยรักการอ่าน หรือเรียนรู้จากการอ่าน ผู้เรียนคอยฟังคำบรรยายจากครู หวังเรียนเพื่อได้รับความรู้จากการสอนของครู ไม่คิดที่จะอ่านหนังสือเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม ครูก็ไม่ได้จริงจังที่จะสอนให้นักเรียนวิเคราะห์วิจารณ์จากการอ่านหนังสือเพิ่มเติม ดังคำกล่าวที่ติดหูว่า “ศึกษาเล่าเรียน” ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2552, น. 91) กล่าวสนับสนุนว่า “แต่การอ่านเป็นสิ่งแปลกปลอมในระบบการสอนของโรงเรียน (จนถึงมหาวิทยาลัย) นะครับ คืออ่านไปทำไมก็ไม่รู้ เพราะครูไม่ได้เอายกให้นักเรียนรู้อะไรมากกว่าที่ท่านรู้ การอ่านตำรานั้นช่วยเพิ่มมิติและมุมมองอันหลากหลายให้แก่ประเด็นวิชาการ แต่การศึกษาไทยไม่ต้องการคำตอบที่หลากหลายจากมิติและมุมมอง ต้องการแต่เชื่อว่า “ถูก” อันเดียว เหมือนข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัยแหละครับ คือรู้ว่าอันไหนถูกก็เลือกกามา อยู่คิดมาก เพราะจะทำให้เข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ ตราบเท่าที่การศึกษาไทยเป็นแบบนี้ ผมก็เชื่อว่าอย่างไรเสียคนไทยก็คงไม่รักการอ่านอยู่ ตราบนั้น” และยังได้กล่าวไว้ว่า การอ่านของคนไทยผูกพันกับระบบการศึกษาแบบเก่า ที่มุ่งให้เด็กจดจำความจริงเพียงด้านเดียว ทำให้เด็กเครียดและเบื่อการอ่าน” (ชวพัฒนาธรรมการอ่าน, 2554, น. 15)

ยิ่งไปกว่านั้น บุญสม ศิริบำรุง (2555, น. 13) ได้ขยายเพิ่มเติมว่า “การอ่านหนังสือของเด็ก จะต้องมองไปที่ระบบของโรงเรียนโดยโรงเรียนไทยมีระบบการเรียนการสอนแบบครูสอนเด็กจด เด็กจะท่องจำตามที่จดมาเพื่อมาทำข้อสอบ แตกต่างจากระบบการเรียนในต่างประเทศที่ครูจะให้นักเรียนไปหาความรู้ในหนังสือแห่งการบอกเล่า ไม่ใช่สังคมแห่งการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง” และ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2558, น. 18) กล่าวสนับสนุนว่า “การศึกษาไทยเคร่งครัดครอบงำให้ท่องจำตามครู ไม่สงสัย ไม่ถาม ไม่เถียง”

การเรียนการสอนของครูส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนท่องจำ และฟังจากคำบรรยาย ระบบการเรียนการสอนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอ่านอย่างจริงจัง มีครูจำนวนน้อยมากที่มอบหมายให้ผู้เรียนอ่านหนังสือเพื่อมาอภิปรายในชั้นเรียน เพราะกิจกรรมเช่นนี้ครูก็ต้องทำงานหนัก จะต้องอ่านหนังสือที่มอบหมายด้วยเช่นกันเพิ่มเติม ผู้เรียนก็ชอบเพราะไม่ต้องอ่านหนังสือมาก

ประเด็นระบบการเรียนการสอนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอ่าน จะเห็นได้ว่าส่งผลให้ผู้เรียนคาดหวังที่จะได้รับความรู้จากการฟังบรรยายของครูเท่านั้น การอ่านเพิ่มเติมจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เพราะผู้เรียนไม่ได้นำมาใช้ในการเรียน จึงส่งผลต่อการอ่านของเด็กไทยอย่างมาก จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่าการเรียนการสอนแบบท่องจำ เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการอ่านของคนไทยอย่างมาก เนื่องจากผู้เรียนอ่านเพียงหนังสือเรียน และฟังบรรยายจากผู้สอนก็ถือว่าเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องอ่านหนังสือเพิ่มเติมที่หลากหลาย เพื่อนำมาวิพากษ์วิจารณ์ หรืออภิปรายในห้องเรียน ซึ่งจะต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมมาแลกเปลี่ยนในห้องเรียน ระบบการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญต่อการอ่านของคนไทยอย่างมาก

1.2 เป้าหมายการอ่านหนังสือเรียนเพื่อสอบ

เป้าหมายการอ่านของผู้เรียนคืออ่านหนังสือเรียนเพื่อสอบ ปัจจุบันเด็กไทยส่วนใหญ่มักจะอ่านหนังสือเพื่อใช้ในการสอบเท่านั้น จึงไม่ให้ความสำคัญในการอ่านหนังสือเท่าที่ควร เมื่อสอบเสร็จก็ไม่อ่าน (ศธ. ยอมรับกิจกรรมเสริมการอ่านล้มเหลว หวังใช้ครอบครัวเป็นสื่อให้เด็กรักหนังสือ, 2543, น. 8) และมุ่งอ่านแต่หนังสือเรียน หนังสือเตรียมสอบเท่านั้น หนังสืออื่น ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ หรือเพื่อความบันเทิง จินตนาการ กล่อมเกล้าจิตใจ ไม่นิยมอ่านดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2554, น. 20) กล่าวว่า “เรียนเพื่อจำ จำเพื่อสอบ

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

สอบเพื่อลิ้ม” การอ่านของเด็กไทยจึงเป็นแค่การอ่านตามหลักสูตรภาคบังคับเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประเด็นนี้มีข้อมูลเชิงประจักษ์ยืนยันว่า เด็กไทยอ่านหนังสือตามหน้าที่มากกว่าอ่านเพราะความสนใจหรือความอยากอ่าน (วิลาสินี พิพิธกุล, 2550, น. A10)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2559, น. 15) ได้ชี้ให้เห็นว่าบัณฑิตจำนวนไม่น้อย หยุดอ่านเมื่อเรียนจบ เพราะมุ่งอ่านหนังสือ ท่องตำราเพื่อให้สอบผ่าน หรือได้เกรดสูง ๆ เป็นใบเบิกทางในการทำงานดี ๆ ทำ ต่อไปเท่านั้น จำนวนไม่น้อยคิดว่า เมื่อทำงานแล้วก็ไม่รู้จะอ่านอะไรแล้ว ความรู้ที่เรียนมาก็แทบไม่ได้ใช้ หรือคิดว่าเรียนรู้อะไรจากงานที่ทำ จากประสบการณ์ที่ได้รับน่าจะเพียงพอแล้ว หรือไม่ก็คิดว่าพวกตำราต่าง ๆ ค่อยอ่านเมื่อเรียนต่อ เมื่ออยากได้วุฒิที่สูงขึ้นเข้าศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

เอกสารการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2552 และประชุมวิชาการสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เรื่องการอ่านเพื่อพัฒนาชาติ (2552) ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรมการอ่านของเด็กไทย ให้ความสำคัญกับการอ่านเป็นเพียงเครื่องมือไปสู่เป้าหมาย มิได้หล่อหลอมว่าการอ่านเป็นเรื่องการพัฒนาสติปัญญา หรือพัฒนาความสมบูรณ์ของชีวิต ซึ่งผิดกับสังคมตะวันตกที่สอนให้เด็กรักการอ่านจนเป็นนิสัย กลายเป็นสิ่งเสพติดตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งการอ่านของนักศึกษาไทยในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยให้ความสำคัญเป็นแค่เครื่องมือเพื่อให้ความรู้และนำไปสอบผ่าน หลังจากนั้นส่วนใหญ่จะทิ้งการอ่าน”

การสอบเป็นวาทกรรมหนึ่งที่ผู้เรียนมีเป้าหมายต้องการเพียงผลการเรียนในระดับดีมาก หรือดี โดยไม่สนใจว่าตนเองจะได้รับความรู้หรือทักษะมากน้อยเพียงใด เป้าหมายจึงอยู่ที่อ่านหนังสือเพื่อสอบ หรือคาดว่าจะนำไปใช้ในการตอบข้อสอบเท่านั้น หนังสืออื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนในห้อง หรือสอบ ก็จะไม่สนใจศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม จึงส่งผลให้การอ่านในสังคมไทยน้อยมาก

1.3 ความสำคัญของการเรียนคือใบปริญญา

คนไทยส่วนใหญ่โดยเฉพาะนักศึกษา มีความเชื่อว่าเป้าหมายของการเรียนคือใบปริญญามากกว่าความรู้ ผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องการเพียงใบปริญญาเป็นใบเบิกทางสู่ความสำเร็จเท่านั้น จึงเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยโดยไม่พยายามมุ่งแสวงหาความรู้ที่นอกเหนือจากการเรียน การเรียนในห้องเรียนก็ไม่จริงจัง ผู้เรียนเน้นการอ่านเพื่อสอบ ไม่อ่านหนังสืออื่นเพิ่มเติม อ่านเฉพาะที่ครูมอบหมาย บางคนไม่อ่านด้วยซ้ำ เมื่อได้วุฒิการศึกษาตามที่ต้องการแล้วทุกอย่างก็จบ ไม่มีการอ่านเกิดขึ้นอีก สภาพการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า

ระบบการศึกษายังไม่สามารถทำให้ผลผลิตของการศึกษากลายเป็นผลผลิตที่มองเห็น ความจำเป็นของการอ่านและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การอ่านและการเรียนรู้เป็นเพียงบันได เพื่อการได้มาซึ่งวุฒิการศึกษา เพื่อเป็นใบเบิกทางในการก้าวเข้าไปสู่การมีงานทำ (การอ่าน: การพัฒนาศักยภาพมนุษย์, วัฒนธรรมเลี้ยงลูกด้วยหนังสือ: วัฒนธรรมสร้างชาติ, 2555) กล่าวเสริมว่าหลายคนคิดว่าเรียนจบมหาวิทยาลัยแล้วไม่จำเป็นต้องอ่านหนังสืออีกต่อไป

วิทยากร เชียงกุล (2543, น. 6) กล่าวว่า “คนไทยลงทุนทางการศึกษามาก แต่มีนิสัยชอบการอ่านหนังสือ และใฝ่การเรียนรู้ด้วยตนเองน้อย คนจบมาแล้วไม่ว่าระดับไหนส่วนใหญ่ไม่อ่านหนังสือต่อ ไม่ใส่ใจเรียนรู้ค้นคว้าต่อ ได้แต่ทำงาน ตามกฎระเบียบ คำสั่ง คู่มือ หรือคิดได้อยู่ภายในกรอบแคบ ๆ ไม่มีจินตนาการมองการณ์ไกลใช้ไหวพริบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปวัน หนังสือดี ๆ มียอดพิมพ์เพียง 2,000 - 3,000 เล่ม คนยอมจ่ายค่าเล่าเรียน ค่ากวดวิชาหลายพันหลายหมื่นบาท แต่ไม่ชอบซื้อหนังสือดี ๆ ซึ่งราคาแค่หลักร้อยอ่าน ห้องสมุดก็ไม่ชอบเข้าอ่าน”

ค่านิยมของเด็กไทย หรือเป้าหมายสูงสุดคือใบปริญญา เด็กไทยส่วนใหญ่จึงมุ่งหวังเพียงเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อต้องการให้เรียนจบและได้ใบปริญญาเท่านั้น ช่วงเรียนมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาจึงไม่ชวนชวนแสวงหาความรู้เท่าที่ควร และไม่ได้ตระหนักที่จะประเมินตนเองว่าเรียนไปเพื่อจะเรียนรู้อะไร จึงส่งผลให้ไม่รักการอ่าน มองเห็นว่าการอ่านไม่มีความจำเป็น

1.4 การวัดผลหรือการสอบไม่เอื้อต่อการอ่าน

การวัดผลหรือการสอบมุ่งเน้นให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหา จึงใช้ข้อสอบแบบปรนัย เลือกคำตอบที่ถูก หรือคำตอบถูกผิด ส่งผลให้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องชวนชวนอ่านหนังสือที่หลากหลาย อ่านตำราเรียนและจดจำเนื้อหาเพื่อสอบหรือกล่าวได้ว่าเด็กไทยส่วนใหญ่มักจะอ่านหนังสือเพื่อใช้ในการสอบเท่านั้น จากเอกสาร บทสรุปการเสวนา “อ่านอะไร ทำไม่จึงอ่าน อ่านแล้วได้อะไร” (2552, น. 53 - 76) ได้ชี้ให้เห็นว่า “การที่ระบบการศึกษาเน้นการประเมินผลด้วยข้อสอบที่เป็นปรนัยเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เด็กอ่านน้อย ตีความไม่ได้ วิเคราะห์ไม่เป็น” สายัณห์ ฆาน้อย (2546, น. 14) กล่าวสนับสนุนว่า “ปัญหาวิกฤตของการศึกษาไทยขณะนี้ คือคนไทยและเยาวชนไทยส่วนใหญ่ไม่สนใจการอ่าน รวมทั้งคนจบปริญญาเอกและปริญญาโท เกือบ 1 แสนคน เรียนรู้หนังสือแบบ

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

ห้องจำตามตำราและคำบรรยายเพื่อไปสอบ ไม่สนใจการอ่านค้นคว้าด้วยตนเอง คิดวิเคราะห์ไม่เป็น ประยุกต์ใช้ไม่ได้ หรือพอจบการศึกษามาเป็นบัณฑิตแล้วก็ไม่อ่านหนังสืออีกต่อไป”

การวัดผลที่มุ่งให้ผู้เรียนท่องจำ โดยข้อสอบเป็นแบบปรนัยแบบตัวเลือก ข้อใดถูกที่สุด ผู้เรียนจึงท่องหนังสือแบบจดจำเนื้อหาเพื่อตอบข้อสอบเท่านั้น จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องอ่านหนังสือเพิ่มเติมหลายเล่ม หรือหลากหลายเนื้อหา หรือประเด็น เพื่อนำมาใช้ในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น การอ่านจึงอยู่ในวงจำกัดตามรูปแบบของข้อสอบที่ใช้วัด หรือประเมินผู้เรียน

1.5 ปัจจัยทางด้านครูผู้สอน

ครูผู้สอนก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อวัฒนธรรมหรือนิสัยการอ่านของคนไทย เพราะครูคือหัวใจสำคัญที่จะวางรากฐานการอ่าน การเรียนรู้ ทั้งในด้านทัศนคติแบบอย่าง การชี้แนะให้กับผู้เรียน แต่ครูไทยกลับมีปัญหาอย่างมากที่จะสอนและส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน มีนักวิชาการจำนวนมากได้วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาของครูที่ส่งผลให้เด็กไม่รักการอ่าน ซึ่งบางประเด็นก็เกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาของครูแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.5.1 ครูไม่รักการอ่าน

ปัญหาหนึ่งด้านคุณภาพของครูก็คือ ครูเองก็ไม่รักการอ่าน อ่านหนังสือน้อย ไม่ชอบแสวงหาความรู้ใหม่มาสอนเด็ก จึงสอนโดยมุ่งให้เด็กท่องจำจากตำราที่ครูอ่านเพียงไม่กี่เล่ม หรืออาจจะเป็นเล่มเดียวด้วยซ้ำ ดังที่ พงศ์ศรีพันธ์ พลศรีเลิศ (2556) กล่าวว่า “ปัญหาที่พบก็คือ อาจารย์บางท่านเวลาสอนนักศึกษา ก็มักจะใช้ตำราเล่มเดียวเป็นหลัก และก็ใช้มาเป็นเวลานานจนบางครั้งมีองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นก็ยังไม่เปลี่ยน เมื่อครูไม่รักการอ่านก็ไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ หรือชี้แนะสนับสนุนให้ผู้เรียนสนใจและรักการอ่าน ดังที่ สุขุม เฉลยทรัพย์ (2550, น. 15) กล่าวว่า “ยิ่งยุคนี้ครูไม่อ่านหนังสือ อย่างหวังไปสอนให้เด็กรักการอ่านได้เลย トラบไตที่ครูไม่ได้ทำตัวให้เป็นต้นแบบ เป็นแม่แบบให้เด็กได้ดูเป็นตัวอย่าง ในที่สุดเด็กก็จะไม่รักการอ่านได้เลย” สอดคล้องกับแนวความคิดของ ศิลปชัย วุ่นบำรุง (2546, น. 27) ซึ่งกล่าวว่า “ประการสำคัญถ้าครูไม่ชอบอ่านหนังสือเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ก็จบกัน”

ประเด็นครูไม่รักการอ่านมีความสำคัญมากแต่การสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก เพราะครูคือแบบอย่างที่ดีที่ผู้เรียนใช้เป็นแนวทาง หรืออุดมคติในการเลียนแบบ หรือดำเนินรอยตาม เมื่อครูไม่รักการอ่าน ก็ไม่มีความรู้หรือประเด็นใหม่ ๆ มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน การสอนจึงมุ่งให้ฟังคำบรรยายเป็นหลัก ไม่นิยมให้ผู้เรียนนำข้อมูลใหม่ ๆ หรือเนื้อหาที่หลากหลายมาอภิปรายแสดงความคิดเห็น เพราะครูก็ไม่มีข้อมูลเหล่านั้น เนื่องจากไม่ได้อ่าน จึงสอนโดยใช้ตำราเพียงไม่กี่เล่ม และฟังคำบรรยายจากครูก็ถือว่าเป็นการเพียงพอ การคาดหวังให้ผู้เรียนอ่านหนังสือเพิ่มเติมจึงไม่ประสบผลสำเร็จ

1.5.2 ครูมีภาระงานหนัก

ปัจจัยที่สำคัญอีกประเด็นด้านครูที่มีผลต่อการอ่านคือครูมีภาระงานหนักมากนอกจากทำการสอนนักเรียนทั้งวันแล้ว ต้องเตรียมการสอน และภาระงานด้านอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ต้องจัดทำเอกสารจำนวนมาก โดยเฉพาะเอกสารการประกันคุณภาพ และงานธุรการ จนไม่มีเวลาที่จะอ่านหนังสือเพื่อเตรียมการสอน แนะนำหนังสือหรือการอ่านให้กับผู้เรียน เพราะครูเองก็ยังไม่ทราบว่าหนังสืออะไรบ้างที่น่าสนใจ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องอ่าน ดังที่ผู้ใช้นามแฝงว่า นู๋อร (2551) และ บรรณาธิการสยามรัฐ (2558, น. 2) กล่าวว่า “ครูผู้สอนมีภาระงานมาก นอกจากจะทำหน้าที่สอนหนังสือโดยตรงแล้ว ยังมีงานจากต้นสังกัด เช่น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานการศึกษาเขตพื้นที่ ที่สถานศึกษานั้น ๆ สังกัดอยู่ ครูต้องทำการเตรียมการสอน ทำสื่อการเรียน ตรวจการบ้าน ทำวิจัยในชั้นเรียน ไปฝึกอบรมนอกสถานที่ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าภาระครูมากมายเสียเหลือเกิน ฉะนั้นจะให้ครูรับผิดชอบด้านการอ่านของนักเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียวก็ดูจะไม่เป็นธรรมนัก”

ประเด็นครูมีภาระงานหนักได้มีการถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้างพอสมควร เพราะภาระงานของครูเป็นลูกโซ่ที่สำคัญที่ส่งผลต่อการอ่านของนักเรียนอย่างมาก นั่นคือครูไม่มีเวลาเตรียมการสอน อ่านหนังสือที่หลากหลายเพื่อนำมาใช้สอน เมื่อครูอ่านหนังสือน้อยการสอนก็มุ่งฟังบรรยาย ไม่มีการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพราะครูก็ไม่มีเนื้อหาพอ ผู้เรียนก็ไม่จำเป็นต้องชวนขยายอ่านหนังสือเพิ่มเติม

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

2) บริบททางด้านปัจจัยสนับสนุน

บริบททางด้านปัจจัยสนับสนุนเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการอ่านของคนไทย เช่นเดียวกับบริบทระบบการศึกษา ทั้งประเด็นของการสนับสนุนของรัฐในด้านความพร้อมของห้องสมุด เพื่อให้คนไทยสามารถเข้าไปใช้เพื่อแสวงหาความรู้ ระบบการสนับสนุนและเผยแพร่หนังสือก็ยังเป็นปัญหาในการเข้าถึงของคนไทยที่มีช่องว่างระหว่างคนเมืองกับคนชนบท รวมถึงฐานะของครอบครัว และประเด็นทางด้านระบบบริหารจัดการภาครัฐที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้คนไทยรักการอ่าน ยังไม่สามารถดำเนินการบรรลุตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งบริบททางด้านปัจจัยสนับสนุน สรุปประเด็นได้ดังนี้

2.1 ปัญหาทางด้านหนังสือ

ปัญหาทางด้านหนังสือเป็นปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม การอ่านของคนไทย ทั้งในประเด็นราคาของหนังสือ ความหลากหลายของชื่อเรื่องและเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการ ปัญหาการเข้าถึงหนังสือของประชากรส่วนใหญ่โดยเฉพาะในชนบท และการสนับสนุนของรัฐบาล มีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

2.1.1 หนังสือมีราคาแพง

ประเด็นหนังสือราคาแพง ทำให้คนระดับล่างไม่สามารถซื้อหนังสือมาอ่านได้ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ช่องว่างระหว่างคนอ่านกับหนังสือเพิ่มมากขึ้น พ่อแม่เด็กที่ต้องการหาเข้ากินค่า หรือมีฐานะที่ไม่ดีนัก ก็ยากที่จะหาซื้อหนังสือมาให้ลูก ๆ อ่านได้ (นิรันดศักดิ์ บุญจันทร์, 2552, น. 4) ดังที่ พิรศักดิ์ วรสุนทรโรสด (2544, น. 2) กล่าวว่าหนังสือของไทยมีราคาสูงมากเมื่อเทียบกับรายได้และค่าครองชีพของคนไทย และมีคนส่วนใหญ่หลายคนบ่นอยากซื้อหนังสือสักเล่มแต่ทำไม่ราคาสูง แม้กระทั่งนิตยสารที่วางขายให้กลาดเกลื่อนก็ราคาสูง ทำให้ไม่มีโอกาสจะหาซื้อมาอ่านได้ (กระตุ่นการอ่านผ่านแม็กกาซีน แกลเลอรี, 2552, น. 19)

หนังสือราคาแพงเป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลในระดับส่วนรวมของประเทศต่อการอ่านของคนไทย เพราะการที่คนส่วนใหญ่ของประเทศ คือชนชั้นกลางและระดับล่าง จะซื้อหนังสือให้เด็กหรือตนเองอ่านจึงเป็นปัญหาใหญ่ (และระบบยืมหนังสือจากห้องสมุดก็ไม่เอื้ออำนวย) และการจะสร้างสิ่งแวดล้อมการอ่านด้วยการมีหนังสือในบ้านให้เด็กสามารถเลือกอ่านจึงห่างไกลกับความเป็นไปได้ ตามหลักการที่การส่งเสริมการอ่านมุ่งเน้นเริ่มที่ครอบครัว หรือพ่อแม่

2.1.2 ประเด็นการเข้าถึงหนังสือ ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท

ปัญหาอย่างหนึ่งของคนชนบท หรือหัวเมืองก็คือมีร้านหนังสือน้อย โดยเฉพาะในชนบทระดับอำเภอ หรือตำบล ร้านหนังสือส่วนใหญ่จะมีอยู่ในเมืองระดับจังหวัด จึงเป็นปัญหาสำหรับคนชนบทที่ต้องการจะซื้อหนังสืออ่าน จากบทความชื่อ การอ่าน : การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (วัฒนธรรมเลี้ยงลูกด้วยหนังสือ วัฒนธรรมสร้างชาติ) (2555) กล่าวว่า “มีคนพูดว่าในบ้านเราถ้าหากจะหาซื้อเหล่าเบียร์มาดื่ม ชื้อบุหรืมาสูบนั้น สามารถทำได้ง่ายกว่าการหาหนังสือพิมพ์สักฉบับมาอ่าน นี่คือความจริงที่เราต้องยอมรับ ร้านขายหนังสือในบ้านเราจะมีก็เพียงในระดับอำเภอ ระดับจังหวัดเท่านั้น ซึ่งหากนับรวมกันทั้งประเทศแล้วก็ไม่อาจจะเกิน 1,500 แห่ง เมื่อมาเปรียบเทียบกับคนจำนวน 65 ล้านคนแล้ว ถือว่าน้อยมาก ลองคิดดูเล่น ๆ ว่าหากมีใครสักคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งห่างจากตัวอำเภอเพียงแค่ 20 กิโลเมตร วันดีคืนดีเขาอยากอ่านหนังสือสักเล่ม หรือหนังสือพิมพ์สักฉบับขึ้นมา สิ่งที่เขาจะต้องทำก็คือการเดินทางเข้าไปในอำเภอ จะด้วยพาหนะส่วนตัวหรือรถประจำทางก็ตามที เพื่อไปห้องสมุดหรือร้านขายหนังสือ เขาจำเป็นต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมงเพื่อการนี้ และก็จะเกิดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามมา ความไม่สะดวกในการเข้าถึงหนังสือและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จึงกลายเป็นอุปสรรคอีกอันหนึ่งที่ขวางกั้นการรักการอ่านของผู้คนในสังคมไทย”

สังคมการอ่านในชนบทจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย หากยังมีช่องว่างในการเข้าถึงหนังสือระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาหลักของคนในชนบทก็คือไม่มีหนังสือให้อ่าน (แม้แต่ห้องสมุดก็ไม่สามารถเข้าถึงได้) เหมือนคนในเมือง รวมถึงประเด็นของการมีกำลังซื้อหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือหนังสืออ่านเล่น ที่มีจำหน่ายอยู่แต่ในเมืองเท่านั้น

2.2 ปัญหาด้านห้องสมุด

ห้องสมุดเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการอ่านของคนไทย มีนักวิชาการได้แสดงทัศนะให้เห็นถึงปัญหาที่ขัดขวาง หรือไม่สนับสนุนให้คนไทยรักการอ่าน ทั้งในประเด็นของสภาพห้องสมุด หนังสือในห้องสมุด บรรณารักษ์ การบริการและกิจกรรมของห้องสมุด ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด รวมไปถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบทางด้านนี้ โดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชน รวมถึงที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านของเด็ก และ

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

ประชาชนส่วนใหญ่ ดังที่ ครูแสงดาว (2522, น. 70) กล่าวว่าเมื่อรัฐบาลกำหนดให้ การอ่านเป็นวาระแห่งชาติ หรือการอ่านแห่งชาติ ก็ต้องเร่งประชาสัมพันธ์ และผลักดัน เครื่องมือสื่อสารที่จะทำให้คนไทยรักการอ่าน ดังเช่น ห้องสมุดชุมชนประจำตำบล ศูนย์เรียนรู้ชุมชน พิพิธภัณฑ์ชุมชน ควรจะมีหนังสืออ่านที่หลากหลายการจัดให้มีห้องสมุด กระจายไปตามหมู่บ้าน และตามชุมชน ก็จะช่วยกระตุ้น ช่วยสร้างโอกาสด้านการอ่านให้ กับประชาชนในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ห้องสมุดจึงเป็นอีกแหล่งที่ผู้คนสามารถเข้าไปอ่านหนังสือ ที่สนใจได้ (นภาพร พานิชชาติ, 2549, น. 8) สำหรับประเด็นปัญหาของห้องสมุดที่ส่งผลต่อ การอ่านของคนไทยสรุปได้ดังนี้

2.2.1 สภาพและบรรยากาศของห้องสมุด

ห้องสมุดคือปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้คนไทยรักการอ่าน เพราะเป็นแหล่งสะสมทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายเพื่อการเรียนรู้ และการพักผ่อน โดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชน แต่สภาพเป็นจริงโรงเรียนในระดับ ประถมบางแห่งยังไม่มีห้องสมุด หรือมีก็เป็นเพียงห้องที่เก็บหนังสือเก่า ๆ ส่วนห้องสมุด ประชาชนระดับอำเภอยังมีไม่ทั่วถึงจึงไม่ต้องพูดถึงห้องสมุดประชาชนระดับตำบล ห้องสมุดทั้งในระดับห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชน ถูกมองว่าไม่ได้รับความสนใจ ไม่มีบรรยากาศเชิญชวนให้เข้าใช้ กลายเป็นสถานที่ต้องห้าม บางแห่งมีผู้เข้าใช้ น้อยมาก ดังที่ สายพิณ แก้วงามประเสริฐ (2552, น. 9) กล่าวว่าบางท้องถิ่นมีห้องสมุด ประชาชนตั้งอยู่อย่างเงียบเหงา ชาวบ้านไม่รู้ด้วยซ้ำว่าห้องสมุดประชาชนของตนเอง อยู่ที่ไหน จะเข้าไปใช้บริการได้หรือไม่ “ความขลัง” ของสถานที่ราชการที่มีความเป็น “ราชการ” มาก อาจรวมไปถึงความเป็น “ราชการ” ของเจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนดู เหมือนเป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเกิดความยำเกรงไม่กล้าและไม่คิดที่จะไปใช้ บริการ ยังไม่รวมถึงหนังสือในห้องสมุดประชาชนว่าน่าอ่านน่าสนใจเพียงใด มีความเหมาะสม กับแต่ละท้องถิ่นหรือไม่ เคยสำรวจหรือไม่ว่า เขตพื้นที่บริการของห้องสมุดประชาชนอยู่ บริเวณใดบ้าง ชาวบ้านในละแวกนั้นต้องการอ่านหนังสือแบบใด มีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการอ่านให้กับประชาชนหรือไม่

พลอย จริยะเวช (2542, น. 12) ได้ชี้ให้เห็นว่า “ห้องสมุดในเมืองไทย ซึ่งเป็นที่น่าสงสัยว่าบรรยากาศของห้องสมุดในเมืองไทยส่วนใหญ่เอื้อให้เด็กอยากเข้าไปหรือเปล่า ในบ้านเราห้องสมุดก็มีไว้เพื่อให้เข้าไปค้นคว้า ครูให้เข้าไปทำรายงาน เด็กที่เข้าไปเพราะอยากอ่านหนังสือเองจริง ๆ คงมีไม่มาก การปลูกฝังการเข้าห้องสมุดในบ้านเรายังไม่มี เพราะมีข้อจำกัดมาก เช่น เข้าไปแล้วต้องเงียบ ห้ามพูดคุยส่งเสียง บรรณารักษ์เคร่งขรึม ดู ทำให้ไม่ใช่วัฒนธรรมสำหรับเด็กที่นำไป”

ห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดโรงเรียนคือแหล่งที่ทุกคนสามารถเข้าไปใช้บริการอ่านในห้องสมุดและยืมหนังสือไปอ่านที่บ้าน แต่สภาพความเป็นจริงจากการสำรวจห้องสมุดส่วนใหญ่ยังไม่สามารถตอบสนองกับผู้ใช้ได้ ผู้ใช้ที่เป็นคนชนบทมีความรู้สึกว่ห้องสมุดคือสถานที่ราชการ นอกจากนี้ห้องสมุดมีกฎระเบียบ บรรยากาศให้คนกลุ่มหนึ่งไม่กล้าเข้าใช้ห้องสมุด เพื่อแสวงหาความรู้ พักผ่อน หรือร่วมกิจกรรม ดังนั้นห้องสมุดจะต้องสร้างบรรยากาศให้ผู้ใช้เห็นความเป็นกันเอง ต้อนรับทุกคน จะทำให้มีผู้เข้ามาใช้ห้องสมุดเพิ่มขึ้น

2.2.2 งบประมาณไม่เพียงพอ

ห้องสมุดทั้งในระดับห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชน มักจะไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลอย่างจริงจัง โดยเฉพาะทางด้านงบประมาณ ดังที่สายพิน แก้วงามประเสริฐ (2552, น. 9) กล่าวว่า” ในเรื่องของงบประมาณปีหนึ่ง ๆ รัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการอ่านให้กับประชาชนมากน้อยเพียงใด ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเคยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการอ่าน การเสริมสติปัญญาให้กับคนในท้องถิ่นของตน มากเพียงพอเท่ากับความสนใจที่จะชุดท่อ ทำถนน หรือก่อสร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้หรือไม่” จึงส่งผลให้ห้องสมุดไม่มีหนังสือที่ดีและมากพอที่จะสนับสนุนความต้องการของผู้ใช้ในแต่ละวัย แต่ละเพศและระดับการศึกษา รวมไปถึงงบประมาณที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การตกแต่งห้องสมุดทั้งประเด็นของความสวยงามและเฟอร์นิเจอร์ ที่จะดึงดูดให้ผู้ใช้เข้ามาอ่านหนังสือและพักผ่อน รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ประเด็นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่ารัฐยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับห้องสมุดอย่างจริงจัง เพื่อเป็นแหล่งให้คนไทยเข้ามาแสวงหาความรู้ และอ่านหนังสือ ห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดโรงเรียนยังขาดแคลนงบประมาณที่จะมาสนับสนุนให้ห้องสมุด

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

จัดหาหนังสือที่ผู้ใช้ต้องการ หรือตรงกับความสนใจของผู้อ่าน หรือสนับสนุนการเรียนการสอน รวมถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ห้องสมุดเหล่านี้จึงไม่สามารถสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ไม่มีผู้เข้าใช้ห้องสมุด

2.2.3 ทรัพยากรหรือหนังสือไม่เพียงพอและน่าสนใจ

หนังสือในห้องสมุดเป็นปัญหาหนึ่งที่สะสมมานาน เพราะหนังสือเปรียบเสมือนทรัพยากรหลักที่จะดึงดูดให้ผู้ใช้ได้มาเข้าใช้ห้องสมุด ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือเก่า หนังสือธรรมดาที่มีคนบริจาค ยังไม่มีหนังสือมากพอและหลากหลายที่จะสนองความต้องการของผู้ใช้ที่หลากหลาย ดังที่ สายพิน แก้วงามประเสริฐ (2552, น. 9) กล่าวว่า “หนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุด หรือซื้อแต่ละปีนั้น นอกจากต้องมีปริมาณเพียงพอแล้วยังต้องน่าอ่าน น่าสนใจ เหมาะกับวัยของเด็ก ต้องแก้ปัญหาด้วยการให้บรรณารักษ์มีสภาพคล่องในการใช้งบประมาณเพื่อสั่งซื้อหนังสือที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ได้มากกว่านี้

ประเด็นนี้เป็นผลพวงมาจากการขาดแคลนงบประมาณ จึงส่งผลให้ห้องสมุดไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือใหม่ ๆ เข้าห้องสมุด ที่ตรงกับความสนใจของผู้ใช้ จึงทำให้ห้องสมุดมีแต่หนังสือเก่า หรือหนังสือบริจาคที่ไม่ตรงกับความสนใจของผู้ใช้

2.2.4 ปัจจัยทางด้านบรรณารักษ์

บรรณารักษ์ทางด้านวิชาชีพคือบรรณารักษ์ที่จบโดยตรงทางด้านการบริหารจัดการห้องสมุด มีน้อยมากในห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชน จึงส่งผลให้การพัฒนาห้องสมุดไม่เป็นไปตามหลักการบริการห้องสมุด ส่งผลให้ห้องสมุดไม่น่าสนใจ ไม่มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน นอกจากนี้บรรณารักษ์ยังต้องทำงานหนักมีภาระงานล้นมือในการทำงานประจำวันจนไม่มีเวลาให้บริการผู้ใช้ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ดังที่ Sasinand (ม.ป.ป.) กล่าวว่า “ห้องสมุดบางแห่ง ขาดบรรณารักษ์ ที่จบด้านนี้มาโดยตรง” ส่วน มุขมัต บิน มุดอ และมกุฏ อรฤดี (2552, น. 2) ได้เสริมว่า “เริ่มต้นด้วยคำถามแรกว่า ห้องสมุดโรงเรียนประถมของไทยจำนวนเกือบ 40,000 แห่งนั้น มี (ครู) บรรณารักษ์จริง ๆ กี่คน และทำอะไรอยู่บ้าง” และ วิทยากร เชียงกุล (2553, น. 2, 1-4) ได้ชี้ให้เห็นว่า “ห้องสมุดที่มีอยู่ขาดการดูแลเอาใจใส่ที่ดี ห้องสมุดโรงเรียนบางแห่งก็ไม่มีบรรณารักษ์คอยดูแล คอยกระตุ้นให้เด็กอ่าน มักปิดเปิดตามเวลาที่กำหนดซึ่งค่อนข้างจำกัด หรือจำกัดการยืม ห้องสมุดที่มีอยู่จึงไม่สามารถตอบสนองเพื่อความสนใจความอยากอ่านของนักเรียนได้มากเท่าที่ควร”

ฟันเฟืองที่สำคัญของการสร้างสังคมการอ่านก็คือบรรณารักษ์ในการบริหารจัดการและให้บริการกับผู้ใช้ ปัญหาก็คือห้องสมุดประชาชนมีบรรณารักษ์ไม่เพียงพอ ส่วนห้องสมุดโรงเรียนไม่มีบรรณารักษ์มาทำงานห้องสมุด ที่จะมิบทบาทกระตุ้นให้ผู้ใช้ห้องสมุด รักการอ่าน และปล่อยให้ห้องสมุดเป็นเพียงที่เก็บหนังสือ

2.2.5 ขาดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

การปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน มีความสำคัญมากเพื่อจูงใจให้เด็กสนใจและรักการอ่าน รวมถึงผู้อ่านทุกวัย แต่ห้องสมุดขาดกิจกรรมด้านนี้ เนื่องจากไม่มีบรรณารักษ์ที่จบมาโดยตรงที่มีความรู้ทางด้านนี้ และบรรณารักษ์ต้องทำงานหลายอย่าง เนื่องจากห้องสมุดแต่ละแห่งอาจมีบรรณารักษ์เพียงคนเดียว จึงไม่มีเวลาจัดกิจกรรมห้องสมุด เพื่อสร้างจุดสนใจเชิญชวนให้เข้ามาใช้ห้องสมุด นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2552, น. 91) กล่าวว่า “ห้องสมุดต้องมีกิจกรรมครับ ไม่ใช่กิจกรรมการอ่านโดยตรง แต่ต้องใช้ความเยบคายในการจัด แผงการกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นเพิ่มขึ้นในกิจกรรมสนุก ๆ ให้ผู้เข้าร่วมหันเข้าหาความรู้หรือความเพลิดเพลินจากการอ่าน ภาวิณี อินเทพ (2553, น. 77) ได้ชี้ให้เห็นประเด็นของปัญหาว่า “รัฐบาลไม่เคยนึกว่ากระบวนการหนังสือที่สำคัญที่สุดคือบรรณารักษ์ เมื่อไม่มีบรรณารักษ์จะสนับสนุนกระตุ้นให้เด็กอ่านหนังสือได้อย่างไร

ประเด็นการขาดแคลนบรรณารักษ์จึงส่งผลให้ห้องสมุดขาดการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากในการสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้เด็กรักการอ่าน และเข้าใช้ห้องสมุด พร้อมกับเป็นการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน

2.3 ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่รับผิดชอบทางด้านการศึกษา โดยเฉพาะทางด้านการอ่าน ที่สำคัญคือคือกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยต่างประกาศนโยบายให้การสนับสนุนเรื่องการอ่าน ทั้งที่เป็นนโยบายให้หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ มีโครงการพิเศษ โดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุน เช่น ห้องสมุดมีชีวิต วาระการอ่านแห่งชาติ ทศวรรษแห่งการอ่าน แต่อย่างไรก็ตามการอ่านของคนไทยก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ หรือพัฒนาขึ้น ดังที่ ธเนศน์ นุ่นมัน (2551, น. C6) กล่าวว่า “การอ่านหนังสือ เป็นปัญหาเก่าแก่ที่หมักหมมไว้นาน แต่ที่ผ่านมาไม่เคยมีหน่วยงานไหนปลูกฝังให้เขารักการอ่านอย่างจริงจังเลย และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (ม.ป.ป.) กล่าวถึงเรื่องของ

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

ความพยายามในการผลักดันให้การอ่านหนังสือเป็นระเบียบวาระแห่งชาติว่า เรื่องนี้ควร จะเริ่มตั้งแต่เมื่อ 50 ปีที่แล้ว การอ่านหนังสือของคนไทยเป็นปัญหาเรื้อรังที่รัฐหรือหน่วย งานที่เกี่ยวข้องต้องสำนึกอย่างจริงจังในการแก้ปัญหาเสียที หรือดังที่ ประเวศ วะสี (2556, น.24) ได้กล่าวสนับสนุนว่าหลายคนที่ไม่ตระหนักรู้ได้พยายามรณรงค์ส่งเสริมการอ่านมา หลายปีที่จะต้องเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประเทศแห่งการอ่านให้ได้ แต่ยังไม่บรรลุ เป้าหมายให้เป็นชาติแห่งการอ่าน ซึ่งปัญหาด้านการบริหารจัดการ ได้มีผู้แสดงความคิดเห็น ไว้สรุปได้ดังนี้

2.3.1 การบริหารจัดการขาดความชัดเจน

ในด้านการดำเนินนโยบายของโครงการต่าง ๆ ทางด้านการอ่าน ขาดความชัดเจนและขาดการต่อเนื่องของโครงการ เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ก็จะมี การสานต่อ อุทยานการเรียนรู้ (2551) กล่าวว่า “หากนโยบายส่งเสริมการอ่านมีความ ชัดเจนตั้งแต่จากระดับรัฐบาลและมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่องทำให้ผลของนโยบาย สามารถเห็นผลได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ปัญหาและข้อจำกัดในการส่งเสริมการ อ่านของไทย ในอดีตที่ผ่านมาหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ต่างดำเนินงานด้านการ ส่งเสริมการอ่านอย่างหลากหลาย แต่ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ มีความร่วมมือกันบ้างใน ลักษณะของการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนในด้านการบริจาคหนังสือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการพัฒนาบุคลากรด้านการส่งเสริมการอ่านและ พัฒนาห้องสมุด ทำให้ไม่เกิดพลังผลักดันการอ่านสู่ประชาชนในทุกกลุ่มทุกวัยเท่าที่ควร” และ วิลาสินี พิพิธกุล (2550, น. A10) กล่าวว่า “หนึ่งในสาเหตุหลักน่าจะมาจากการขาด นโยบายที่เอาจริงของรัฐบาลซึ่งที่ผ่านมา ๆ มาเมื่อมอบภารกิจนี้ไว้กับกระทรวงศึกษาธิการ จึงทำให้การขับเคลื่อนเรื่องการอ่านดูจะไปเป็นไปอย่างเชื่องช้า และทำให้การอ่านกลายเป็น กิจกรรมที่ก้าวไม่พ้นรั้วโรงเรียน”

การบริหารจัดการมีความสำคัญอย่างมากต่อการทำให้โครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างสังคมการอ่านประสบผลสำเร็จ จากการวิเคราะห์ของผู้นำเสนอ ส่วนหนึ่งมองเห็นว่ายังขาดการบริหารจัดการที่ชัดเจน และส่งผลในการทำงาน จึงทำให้ กิจกรรมต่าง ๆ ไม่กระจายไปทั่วประเทศ หรือสร้างนิสัยรักการอ่านอย่างยั่งยืน

2.3.2 โครงการส่วนใหญ่ทางด้านการอ่านยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่

โครงการส่วนใหญ่ทางด้านการอ่านยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่เป็นการจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม ตัวเมืองหรือเฉพาะในกรุงเทพฯ จึงไม่สามารถทำให้การอ่านเหล่านี้เข้าถึงคนในชนบท คนยากจนได้ และการจัดแต่ละครั้งต่างคนต่างทำให้เป็นการจัดการปัญหาแบบแยกส่วน ดังที่ บทบรรณาธิการข่าวสด (2550, น. 3) กล่าวว่า “ที่ผ่านมาแม้จะมีหลายหน่วยราชการ หลายองค์กรเอกชน และหลายองค์กรประชาชน ร่วมกันส่งเสริมให้สังคมไทยรักการอ่านมากขึ้น แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏก็คือความพยายามที่ผ่านมา ยังไม่เพียงพอ ยังไม่ทั่วถึง” นอกจากนี้ วิทยากร เชียงกูล (2553, น. 2) ได้แสดงความคิดเห็นว่า “โครงการส่งเสริมการอ่านของไทยที่ทำกันมา ยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้ด้วยข้อจำกัดหลายอย่าง แม้ว่าภาครัฐและภาคเอกชนของไทยตระหนักถึงเรื่องปัญหาคนไทยอ่านน้อย และจัดให้มีโครงการส่งเสริมให้ประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนรักการอ่านหนังสือหลายโครงการ แต่โครงการเหล่านี้เป็นโครงการโดด ๆ เฉพาะกิจที่เข้าถึงและได้ผลเฉพาะเด็ก เยาวชน และประชาชนบางกลุ่มที่เข้าถึงโครงการหรือกลุ่มที่พอจะสนใจเรื่องการอ่าน หรือเห็นประโยชน์ของการอ่านอยู่บ้างแล้วเท่านั้น ทำให้โครงการส่งเสริมการอ่านเท่าที่ทำกันมาทั้งหมดยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ทั้งประเทศได้ด้วยข้อจำกัดหลายอย่าง โดยข้อจำกัดที่สำคัญ คือโครงการเหล่านี้ เลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหา มองปัญหาแบบแยกเป็นส่วน ๆ ”

นักวิชาการส่วนใหญ่มองว่ากิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอ่าน มักจัดอยู่ในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ ๆ จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมดี ๆ เหล่านี้ รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องกระจายกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้คนส่วนใหญ่ได้เห็นถึงความสำคัญของการอ่าน

2.3.3 ขาดการมีส่วนร่วม

โครงการส่วนใหญ่ทางด้านการอ่านหน่วยงานกลางเป็นคนคิดแล้วให้หน่วยงานระดับล่าง หรือท้องถิ่น โรงเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ เป็นการบริหารแบบสั่งการจากบนลงล่าง แล้วรอการรายงานผลในการปฏิบัติจากเอกสารรายงาน ซึ่งบางครั้งหน่วยงานระดับล่างไม่เห็นความสำคัญอย่างจริงจัง แต่ทำงานตามคำสั่งและรายงานผลตามหน้าที่

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

จึงขาดการมีส่วนร่วม พรชัย จันทโสภ (2553) กล่าวว่า “การขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมการอ่านของสังคมไทย ถ้าเป็นการดำเนินการแบบบนลงสู่ล่างหรือเป็นการสั่งการลงไปจากรัฐส่วนกลาง จะไม่เกิดผลสำเร็จเหมือนกับโครงการต่าง ๆ จำนวนมากที่ดำเนินการมา ซึ่งเป็นการทำแบบไฟไหม้ฟาง ประเทศพัฒนาแล้วจะมีวัฒนธรรมการอ่านที่เข้มแข็ง และบางชาติถึงกับต้องกำหนดเป้าหมายว่าจะพัฒนาประเทศไปทิศทางใด โดยมี “หนังสือ” เป็นตัวกำหนดเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายนั้น ขณะที่ประเทศไทยถึงจะประกาศให้ “การอ่านเป็นวาระแห่งชาติ” หรือกำหนดให้ตั้งแต่ปี 2552-2561 เป็น “ทศวรรษแห่งการอ่าน” แต่ดูเหมือนจะเป็นเพียงนโยบายที่ยังไร้ทิศทางและขาดการสนับสนุนโดยเฉพาะจากภาครัฐอย่างจริงจัง”

ประเด็นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าโครงการส่วนใหญ่ขาดอิสระในการจัดกิจกรรมที่ให้เหมาะกับแต่ละท้องถิ่น หรือท้องถิ่นเป็นผู้คิดกิจกรรม จะทำให้การดำเนินกิจกรรมประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เพราะแต่ละท้องถิ่นที่มีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน

2.3.4 งบประมาณไม่เพียงพอ

การที่จะสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมการอ่าน รัฐบาลต้องให้ความสำคัญ จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดประชาชนขาดแคลนงบประมาณเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่สามารถบริหารจัดการ และการให้บริการที่สามารถสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ ห้องสมุดเหล่านี้จึงทรุดโทรม ไม่น่าสนใจ ดังที่ทีมข่าว CUCK (2554, น. 30) กล่าวว่า “ทางที่ตีรัฐควรต้องทุ่มเทงบประมาณในเรื่องนี้ให้มากขึ้น เพื่อจะได้มีกำลังเพียงพอในการจัดหาหนังสือดี ๆ และเหมาะสมกับช่วงอายุเข้าห้องสมุด และต้องทำให้ประชาชนเห็นว่าการอ่านนั้นดีอย่างไร เกิดประโยชน์อย่างไร และทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นเช่นใด ไม่ใช่ประกาศปาว ๆ ว่าการอ่านเป็นเรื่องดี แต่ไม่ได้บอกกว่าดีเช่นใด เหมือนทุกวันนี้”

งบประมาณในการจัดสรรเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และด้านอื่น ๆ ที่กล่าวมา จำเป็นจะต้องจัดสรรอย่างเพียงพอและทั่วถึง จึงจะเกิดผลสำเร็จเท่าที่ผ่านมาห้องสมุด ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมให้คล่องตัว เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญ นักวิชาการส่วนใหญ่กล่าวว่าการสร้างสังคมการอ่านไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ หากรัฐบาลไม่เห็นความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ (มีผลต่อตำแหน่งบรรณารักษ์ และหนังสือห้องสมุดด้วยเช่นกัน)

2.3.5 การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการด้านการอ่าน

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษา และมีเป้าหมายให้เด็กไทยมีวัฒนธรรมการอ่าน อย่างไรก็ตามกระทรวงศึกษาธิการยังไม่สามารถจัดการในการสร้างสังคมการอ่าน และการเรียนการสอนอ่านในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนักวิชาการชี้แนะว่าจำเป็นที่จะต้องมีหน่วยงานอิสระที่รับผิดชอบทางด้าน การอ่านโดยตรงมาแทนที่กระทรวงศึกษาธิการ ดังที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (ม.ป.ป.) ได้แสดงความคิดเห็นว่า “รัฐบาลคิดผิดที่มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการดูแลรับผิดชอบเรื่องการอ่านของชาติ เพราะกระทรวงนี้จะทำให้เด็กอ่านหนังสือออกตามภาระหน้าที่ก็ยังไม่ได้นับประสาอะไรจะไปรับผิดชอบเรื่องระบบหนังสือและการอ่านของคนทั้งประเทศ”

ประเด็นนี้จากการวิเคราะห์เอกสาร นักวิชาการส่วนหนึ่งชี้ให้เห็นถึงจุดบกพร่องของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งด้านนโยบาย การบริหารจัดการ ทั้งด้านการเรียนการสอน ให้เด็กไทยอ่านออกเขียนได้ และมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งทั้งสองประเด็นมีผลอย่างมากต่อการสร้างให้คนไทยเป็นสังคมการอ่าน

อภิปรายผล

บทความวิจัยต้องการชี้ให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดจากการที่คนไทยไม่มีนิสัยรักการอ่าน หรืออ่านหนังสือน้อย เพราะคนไทยส่วนใหญ่มองว่าการอ่านหนังสือไม่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งความเชื่อ ทศนคติ และความจริงนี้เกิดขึ้นจากปัจจัยทางด้านระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน ได้หล່อหลอม ครอบงำ ตอกย้ำ คนไทย (โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนไทย) ให้มองเห็นว่าการอ่านเป็นสิ่งแปลกปลอม แยกแยกด้วยระบบการศึกษาที่คนไทยได้ใช้เวลาเกือบครึ่งชีวิต (ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงปริญญาตรี หรือจนถึงปริญญาเอก) ด้วยมองผิดเป็นถูก (แทนที่ระบบการศึกษาจะเป็นการสนับสนุนการอ่าน กลับเป็นตัวทำลาย ขัดขวาง แทรกซึม โดยไม่รู้ตัว) ด้วยการตอกย้ำวันแล้ววันเล่า จนกลายเป็นความเชื่อ ทศนคติ จุดยืน ความคิด และส่งผลต่อพฤติกรรมกรอ่านของคนไทย

สำหรับประเด็นปัจจัยสนับสนุนเป็นตัวขับเคลื่อนที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมรักการอ่าน ตั้งแต่เด็กจนโต ที่เปรียบเสมือนน้ำมันที่ทำให้รถยนต์วิ่งไปได้ จำเป็นต้องมีการอัดฉีดหรือทู่เมทาให้ความสำคัญ กลับขาดแคลนหรือไม่ให้ความสำคัญอย่างจริงจัง

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

จึงเป็นการยากมากที่จะทำให้นิสัยการอ่านเกิดขึ้นในสังคมไทย หรือการอ่านเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ดังที่ มุมมีต ฌ รัตติกาล (2558) กล่าวว่า “การที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่นิยม ใส่ใจ การอ่านหนังสือนั้น ย่อมไม่ได้เกิดขึ้นในสุญญากาศ หากแต่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคม (ในบริบทนี้คือระบบการศึกษาและปัจจัยที่สนับสนุน) ที่ดำเนินการมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนเกิดเป็นความเคยชิน ซึ่งผู้วิจัยขออภิปรายผลในประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1) ทุกคนในสังคมไทยดูเหมือนว่าจะมองเห็นความสำคัญของการอ่าน และมองว่าการอ่านเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาชีวิตและประเทศ เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ พัฒนาสติปัญญาและความคิด แต่ในความเป็นจริงกลับตรงกันข้าม ด้วยระบบการเรียนการสอนไม่ได้ให้ความสำคัญหรือมุ่งเน้นการอ่านในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา (ทุกระดับ) แต่ให้ความสำคัญกับการท่องจำ ใช้หนังสือเรียนเล่มเดียวเป็นหลัก ผู้สอนบรรยาย ผู้เรียนฟังคำบรรยายและอ่านเฉพาะที่ผู้สอนบังคับให้อ่านเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การอ่านจึงไม่เกิดขึ้น เป็นแต่เพียงรับรู้แบบท่องจำว่าการอ่านมีความสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติกลับตรงกันข้าม ดังผลการวิจัยที่ได้นำเสนอ คนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้การอ่านเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังที่ มนัส ศรีเพ็ญ (ม.ป.บ.) กล่าวว่า “การเรียนโดยการท่องจำหนังสือหรือเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่สามารถทำให้มนุษย์เผชิญและแก้ปัญหาได้” วิทยากร เชียงกุล (2561) กล่าวเสริมว่า “การปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอน และการประเมินผล เน้นผลลัพธ์หรือสมรรถนะให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะสำหรับโลกยุคเทคโนโลยีดิจิทัลที่ต้องพึ่งพาความรู้ใหม่ ๆ สูง เช่น การอยากรู้อยากเห็น รักการอ่าน การเรียนรู้ เรียนด้วยตนเอง คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็น มีความคิดริเริ่ม เป็นต้น” จะมีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างสังคมการอ่าน

2) นักวิชาการ และสังคมต่างมองว่าคุณภาพการศึกษาไทยอยู่ในระดับต่ำกว่าที่พึงจะเป็นอยู่มาก ดังที่ คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (2562) กล่าวว่า “ระบบการศึกษาโดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เน้นเนื้อหาและความจำ รวมไปถึงปัญหาการเรียนการสอนไม่ทันการเปลี่ยนแปลงโลก ล้าสมัย (ด้วยครูไม่รักการอ่านเป็นประเด็นหลัก ผู้วิจัย) การบริหารจัดการเกี่ยวกับครูมีกลไกไม่เอื้อให้ครูทำการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

หลักคิด ค่านิยมของสังคมที่เกี่ยวกับการศึกษา (รวมถึงการอ่าน) โครงสร้างของระบบ และการบริหารจัดการระบบการศึกษาไม่เหมาะสม ทำให้ระบบการศึกษาขาดประสิทธิภาพ และผลสัมฤทธิ์ ยังมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรเพื่อแก้ปัญหาการเข้าถึง และการด้อยคุณภาพการศึกษา”

หรือสิ่งที่บทความชื่อ ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเด็กไทยในยุคปัจจุบัน (2560) ชี้ให้เห็นว่า “คุณภาพด้านการศึกษาดตกต่ำ เมื่อครูมีคุณภาพด้อยลง ทำให้เด็กไทยเองก็มีคุณภาพทางการศึกษาที่ต่ำลง อธิบายให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือปกติเด็กส่วนมากจะไม่ชอบอ่านหนังสือศึกษาหาความรู้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อครูมีประสิทธิภาพที่แย่งลง ก็ยิ่งจะทำให้เด็กเกิดการไม่สนใจเรียนมากขึ้น” และ วิทยากร เชียงกูล (2561) กล่าวสนับสนุนว่า “เรื่องครูสำคัญที่สุด ควรมีการปฏิรูปคณะครุศาสตร์ ไม่ว่าทางด้านหลักสูตร การสอน การวัดผล ให้ทั้งครูและผู้เรียนต้องรักการอ่าน ใฝ่รู้ เรียนรู้ด้วยตนเอง คิดวิเคราะห์เป็น” จะเห็นได้ว่าปัญหาทั้งหมดทางด้านระบบการศึกษาและครูที่กล่าวมาส่งผลกระทบต่ออ่านของเด็กและคนไทยทั้งสิ้น จะสนับสนุนหรือขัดขวางการอ่านขึ้นอยู่กับการณ์ให้ความสำคัญ โดยเฉพาะระบบการเรียนการสอน

3) ประเด็นปัจจัยสนับสนุนโดยเฉพาะแหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดยังขาดแคลนและมีความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองกับชนบทอย่างมาก หากแม้ว่าเด็กไทยสนใจการอ่านแต่ไม่มีแหล่งสนับสนุนหรือห้องสมุดให้เด็กเข้าไปอ่าน หรือยืมหนังสือก็จะส่งผลให้เด็กหันไปสนใจทำกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่การอ่าน เปรียบเสมือนเด็กต้องการว่ายน้ำแต่ไม่มีสระว่ายน้ำ ดังที่ คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (2562, น. 17) กล่าวว่า “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทยทั้งในแง่โอกาส และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเป็นปัญหารุนแรงมาก” ห้องสมุดที่ดี บรรยากาศ ทรัพยากรหนังสือหรือสื่ออื่น ๆ ที่น่าสนใจ มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน กระตุ้นให้เกิดนิสัยรักการอ่าน จะส่งผลกระทบต่อการรักการอ่านของคนไทยอย่างมาก

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัญหาการอ่านในสังคมไทย ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาด้านระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน เป็นปัญหาที่หมักหมมมานาน แม้ว่ารัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบพยายามแก้ไข มานานหลายปีก็ตาม แต่ก็ยังไม่บรรลุเป้าหมายกลับมีวาทกรรมคนไทยไม่รักการอ่าน เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ ในลักษณะการตอกย้ำ เสียตีสี

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

เยาะเย้ย ถึงพฤติกรรมการอ่านของคนไทย การแก้ปัญหาให้ตรงจุดจึงมีความสำคัญ ดังที่ วิทยากร เชียงกูล (2555) ได้ชี้ให้เห็นว่าการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านของไทยยังมีข้อจำกัด ภาครัฐและภาคเอกชนของไทยตระหนักเรื่องปัญหาคนไทยอ่านน้อย แม้จะมีโครงการ ส่งเสริมการอ่านก็ตาม แต่โครงการเหล่านี้เลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหามองปัญหาแบบแยก เป็นส่วน ๆ และใช้โครงการส่งเสริมการอ่านเพิ่มเติมจากภายนอกระบบการเลี้ยงดูลูกและ ระบบการศึกษา ทั้ง ๆ ที่ระบบการเลี้ยงดูเด็กและการศึกษาของไทยคือสาเหตุหลักหรือ ต้นตอของปัญหาที่ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ไม่จำเป็นและละเลยไม่ชอบอ่านหนังสือ ซึ่ง สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ปัญหาอยู่ที่ระบบการเรียนการสอนและปัจจัยสนับสนุน วิทยากร เชียงกูล (2555, น. 9) จึงได้เสนอแนะให้มีการปฏิรูปหลักสูตรการสอน การเรียน การวัดผลทุกวิชา พร้อมกับชี้แนะว่า “ทุกวิชาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่าน การค้นคว้า แทนที่จะเน้นการบรรยายตามตำราให้จดเพื่อท่องจำไปสอบ ควรสอนแบบตั้ง ประเด็นปัญหาเพื่อการคิดค้นคว้าอภิปรายสัมมนา ครูต้องเตรียมสิ่งงานให้นักเรียนไป อ่านมาก่อนจะถึงชั่วโมงเรียน แล้วให้นักเรียนเข้ามาตั้งคำถามหรือมาอภิปรายออก ความเห็นกันในชั้น ครูไม่จำเป็นต้องบรรยายเนื้อหาตามตำราโดยตลอด มีชั่วโมงศึกษาค้นคว้า ด้วยตนเองให้นักเรียนไปนั่งอ่านในห้องสมุด และครูติดตามดูว่านักเรียนได้อ่านหรือไม่ เข้าใจเรื่องที่ทำอ่านมากน้อยแค่ไหนอย่างไร”

บทสรุป

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย อันเกิดจากปัจจัยทางด้านระบบการศึกษา และ ปัจจัยสนับสนุน ส่งผลต่อพฤติกรรมและวัฒนธรรมการอ่านของคนไทยอย่างเห็นได้ชัด คนไทยไม่รักการอ่าน อ่านหนังสือน้อย หรือไม่ให้ความสำคัญกับการอ่านเท่าที่ควร (มีการอภิปราย นำเสนอผ่านเวทีวิชาการ และสื่อต่าง ๆ) เกิดจากปัจจัยและปัญหาซ้ำซาก จนยากจะแก้ไขในประเด็นใดประเด็นหนึ่งเพียงด้านเดียว แต่จำเป็นต้องปฏิรูปทั้งระบบ และให้ความสำคัญอย่างจริงจัง โดยเฉพาะรัฐบาลและผู้รับผิดชอบโดยตรง ไม่ว่าจะเป็น เรื่องระบบการเรียนการสอน การสอบหรือการวัดผล ปัญหาด้านครูผู้สอน ปัญหาด้านห้อง สมุด รวมถึงขาดการบริหารจัดการที่ชัดเจน และจริงจังในการสร้างสังคมการอ่าน และ โครงการต่าง ๆ ทางด้านการอ่าน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ปัญหาการอ่านในสังคมไทย พบว่าปัญหาที่คนไทยอ่านหนังสือน้อย เกิดจากการสะสมปัญหาและขาดความสนใจที่จะแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ทั้งในประเด็น ระบบการศึกษาหรือการเรียนการสอน ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอ่าน มุ่งเน้นฟังคำบรรยายหรือคำสอนของครูเป็นหลัก ปัญหาการบริหารจัดการของภาครัฐ ในด้านนโยบายการส่งเสริมการอ่านที่ยังไม่ชัดเจน หลายหน่วยงานต่างฝ่ายต่างทำขาดการมีส่วนร่วม สิ่งเหล่านี้จึงส่งผลต่อพฤติกรรมกรอ่านของคนไทย ทั้ง ๆ ที่ได้มีผู้เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหามานานพอสมควร แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมให้คนไทยรักการอ่านเพิ่มขึ้นได้ จากการวิเคราะห์ปัญหาการอ่านของคนไทย ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เนื่องจากคนไทยมีทัศนคติและความเชื่อว่าการอ่านคือการเรียนรู้ อ่านเพื่อสอบ และต้องอ่านหนังสือเรียนเท่านั้น ส่งผลให้คนไทยมีข้อจำกัดในการอ่าน ไม่อ่านหนังสือหลากหลาย เรียนจบแล้วไม่อ่าน เห็นความสำคัญของการอ่านเป็นเพียงเครื่องมือแสวงหาความรู้ จึงเกิดการเครียดจากการอ่าน ไม่สนุกกับการอ่าน เบื่อ ไม่จริงจังกับการอ่าน ตลอดจนเลิกอ่านเมื่อจบปริญญา ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือรัฐบาลจะต้องสร้างวาทกรรมขึ้นใหม่เพื่อให้คนไทยเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อว่า “อ่านเพื่อความสนุก อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน” โดยทำการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ เมื่อคนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับการอ่านใหม่ พวกเขาจะมีความสุขกับการอ่าน จะอ่านหนังสือทุกประเภท โดยเฉพาะวรรณกรรมบันเทิง และจะอ่านตลอดเวลา ไม่จำกัดเฉพาะในช่วงของการเรียน

1.2 ต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการอ่าน เป็นหน่วยงานอิสระ ที่บูรณาการทุก ๆ ด้านเพื่อส่งเสริมการอ่านให้กับคนไทยทุกระดับ มีนโยบาย โครงการ กิจกรรมที่ชัดเจน และเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ หรือทุกระดับ ทั้งในชนบทและในเมือง และมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน มิใช่เป็นการสั่งการจากบนลงล่าง และรอรับรายงานผลการดำเนินงาน แต่ต้องมีการติดตามในเชิงคุณภาพ รวมถึงงบประมาณที่เพียงพอในทุกกิจกรรม

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

1.3 ปัญหาครูไม่รักการอ่าน ไม่ให้ความสนใจกับการอ่านเท่าที่ควร จำเป็นจะต้องพัฒนาครู สร้างครูพันธุ์ใหม่ให้เป็นคนรักการอ่าน สถาบันที่ผลิตครู ระบบการเรียนการสอนที่จะสร้างครู จะต้องจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาที่จะไปเป็นครูรักการอ่าน เห็นความสำคัญของการอ่าน รวมถึงทำอย่างไรกับครูที่มีอยู่แล้วที่จะพัฒนาให้มีนิสัยรักการอ่าน เพื่อให้ครูได้เป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านการอ่าน

1.4 ระบบการเรียนการสอนทุกระดับจะต้องให้ความสำคัญกับการอ่าน ถือว่าการอ่านเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน สอนหรือกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับการอ่าน กระตุ้นและมุ่งให้นักเรียนอ่านหนังสือเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ไม่สอนแบบท่องจำหรือฟังการบรรยายของครูเพียงอย่างเดียว ครูกับนักเรียนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น อภิปรายร่วมกัน ครูต้องมอบหมายการอ่านเพิ่มเติมให้กับนักเรียนมากกว่าการทำแบบฝึกหัด

1.5 ส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชน ให้เพียงพอและมีความพร้อมในทุก ๆ ด้านเพื่อส่งเสริมการอ่านของคนไทย ทั้งทางด้านงบประมาณที่เพียงพอ ทรัพยากรสารสนเทศ (หนังสือและสื่ออื่น ๆ) ที่หลากหลาย ทันสมัย น่าสนใจ และตรงกับความต้องการทุกระดับ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อหรือเชิญชวนให้เข้าใช้ห้องสมุด มีบรรณารักษ์และบุคลากรที่มีความรู้ในการบริหารจัดการและการให้บริการ มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสร้างความสนใจและมีส่วนร่วมของชุมชน และสร้างสีสันให้น่าสนใจ ลดช่องว่างหรือปัญหาที่ขัดขวางการเข้าใช้ของประชาชนในชนบท คนยากจน เพื่อให้พวกเขาารู้สึกว่าห้องสมุดไม่ใช่สถานที่ราชการที่มีกฎระเบียบ

1.6 ปัญหาในการเข้าถึงหนังสือของคนไทยบางกลุ่ม เนื่องจากหนังสือมีราคาแพง และร้านหนังสือที่มีเฉพาะตัวเมืองหรือจังหวัด รัฐบาลควรสนับสนุนให้หนังสือมีราคาถูก เช่น ลดภาษีกระดาษ ร่วมลงทุน หรือออกค่าใช้จ่าย หรือสนับสนุนการผลิตให้กับหนังสือบางประเภท เช่น หนังสือเด็กและเยาวชน หนังสือวรรณกรรม หนังสือหลากหลายเนื้อหา สนับสนุนและผลิตการแปลหนังสือต่างประเทศ รัฐบาลออกค่าใช้จ่ายด้านลิขสิทธิ์ เพื่อผลิตหนังสือดี ๆ ให้คนไทยได้อ่าน รวมถึงสนับสนุนร้านหนังสือเอกชน ที่จำหน่ายหนังสือที่อยู่ในความสนใจน้อย หรือขยายร้านหนังสือให้คนไทยในชนบทสามารถเข้าถึงร้านหนังสือ

ของท้องถิ่นได้ รวมถึงการสนับสนุนจัดสร้างและเผยแพร่หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ความรู้
วรรณกรรมในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้คนทุกระดับสามารถเข้าถึงได้ รวมถึงประเด็นโครงสร้างพื้นฐาน
ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยถึงแนวทางในการสนับสนุนระบบการเรียนการสอนที่เอื้อ
ต่อการอ่านทุกระดับการศึกษา

2.2 ควรศึกษาวิจัยถึงโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ที่สามารถเข้าถึง
ประชาชนส่วนใหญ่

เอกสารอ้างอิง

- กระตุ้นการอ่านผ่านแม็กกาซีน แกลเลอรี. (2552, มิถุนายน 22). *คมชัดลึก*, หน้า 19.
- การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2552 และประชุมวิชาการสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เรื่องการอ่านเพื่อพัฒนาชาติ*. (2552, ธันวาคม). เข้าถึงได้จาก <http://www.pm.go.th/blog/5216>.
- การอ่าน: การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (วัฒนธรรมเลี้ยงลูกด้วยหนังสือ: วัฒนธรรมสร้างชาติ)*. (2555, พฤศจิกายน 29). เข้าถึงได้จาก <https://www.happyreading.in.th/article/detail.php?id=1689>.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2559). *ดร. แดน สอนอ่าน: เคล็ดลับปลูกปัญญา เปลี่ยนชีวิตในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชส มีเดีย.
- ครูแสงดาว. (2522, เมษายน 17-23). การอ่านแห่งชาติ. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, 17(880), 70.
- คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). *ปฏิรูปการศึกษาไทย: รายงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.
- คุณค่าการอ่าน รู้แบบนี้แล้วเรามาอ่านหนังสือกันเถอะ*. (2558). เข้าถึงได้จาก <https://www.wegointer.com/2015/06/the-importance-of-reading>.
- คุณหนอนฝึกหัด. (2552, พฤศจิกายน 29). โลกการอ่านกับโลกวรรณกรรมคลาสสิก. *บางกอกธุรกิจ*, หน้า 9.

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

- ชนะใจ เดชวิทยาพร, ยวดี ภู่อาลี, โสมสกา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, กรชศา อธิสินจงกล, ใฝ่งาม เศรษฐบุต, ศศิรดา โรหิตชาติ, และ จิรพล จิรไกรศิริ. (2552). รายงานการวิจัยโครงการ การศึกษานโยบายส่งเสริมการอ่านของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอุทยานการเรียนรู้.
- สุสิทธิ์ อารามเนตร. (2558, สิงหาคม 26). ถอดบทเรียนรู้-วัฒนธรรมการอ่าน ผู้นำมุ่งมั่นนโยบายชัด รวมพลังสังคม. *คมชัดลึก*, หน้า 13.
- ชูวัฒนธรรมการอ่าน. (2554, ตุลาคม 1). *ไทยรัฐ*, หน้า 15.
- ทีมข่าว CUCK. (2554, กันยายน 13). 4 ล้านคน ไม่รู้หนังสือ เรื่องจริงในสังคมไทย. *ผู้จัดการรายวัน*, หน้า 30.
- ไทยพับลิก้า. (2559, เมษายน 6). มายาคติ “คนไทยอ่านหนังสือน้อย” เปิดงานวิจัย 10 ปีย้อนหลัง ไม่พบข้อมูล “อ่านแค่ปีละ 8 บรรทัด” เข้าถึงได้จาก <https://thaipublica.org/2016/04/print-10>.
- ธนศน์ นุ่นมัน. (2551, พฤษภาคม 20). สุชาติและมกุฏ ...การอ่านวาระแห่งชาติ. *โพสต์ทูเดย์*, หน้า C6.
- นภาพร พานิชชาติ. (2549, สิงหาคม 3). คนไทยกับการอ่านหนังสือ (1) หยุดอ่านล้ำหลังสังคมโลก. *เดลินิวส์*, หน้า 8.
- _____. (2549, สิงหาคม 3). คนไทยกับการอ่านหนังสือ(2) หนังสือแพงไม่สร้างนักอ่าน. *เดลินิวส์*, หน้า 8.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2552, กันยายน 11). การอ่าน. *มติชนสุดสัปดาห์*, 29(1517), 91.
- _____. (2557, ธันวาคม 30). *ครูคนไทยไม่อ่านอะไรเกิน 4 บรรทัด*. เข้าถึงได้จาก <http://www.prachathai.org/journal/2015/01/57242>.
- นิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์. (2552, กันยายน 10). ช่องว่างหนังสือกับผู้อ่าน. *กรุงเทพธุรกิจ*, หน้า 4.
- นัวร์. (2551, สิงหาคม 2). *ปัญหาการอ่านของเด็กไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/techno3008/2008/08/02/entry-1>.

- บทสรุปการเสวนา “อ่านอะไร ทำไม่จึงอ่าน อ่านแล้วได้อะไร”. (2552). *ปากไก่*, 53-76.
- บทบรรณาธิการข่าวสด. (2550, สิงหาคม 15). *ข่าวสด*, หน้า 3.
- บรรณาธิการสยามรัฐ. (2558, มกราคม 16). ครูครับผมอ่านไม่ออก. *สยามรัฐ*, หน้า 2.
- บุญสม ศิริบำรุง. (2555, ตุลาคม 25). ความจริงสวนทางคนไทย – เมืองหนังสือโลก. *สยามธุรกิจ*, หน้า 13.
- ประเวศ วะสี. (2556, สิงหาคม 9). การสร้างชาติแห่งการอ่าน. *โพสต์ทูเดย์*, หน้า 24.
- ปริญญา ชาวสมุน. (2558). *อ่านอะไร...คนไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/636858>.
- ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเด็กไทยในยุคปัจจุบัน*. (2560, มกราคม 4). เข้าถึงได้จาก <https://Aitenso.org>.
- ผลสำรวจการอ่านหนังสือของประชากรใน พ.ศ.2546. (2546, กันยายน 19). *มติชน*, หน้า 9.
- ผู้จัดการ 360. (2561, มีนาคม 21). *วัฒนธรรมการ “อ่าน” ของไทย บนหนทางตีบตัน และล่มสลาย?*. เข้าถึงได้จาก <http://gotomanager.com/content/A2>.
- พงศ์ศรันย์ พลศรีเลิศ. (2556, ตุลาคม 28). *การอ่านหนังสือของคนไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://phongzahrun.wordpress.com/2013/10/21>.
- พรชัย จันทโสภ. (2553, กันยายน 5). ปฏิรูปการอ่านของไทย ผ่านนโยบายการอ่านของสวีเดน. *กรุงเทพธุรกิจ*, หน้า 12.
- พลอย จริยะเวช. (2542, ตุลาคม 13). การสู่ศตวรรษแห่งการอ่าน ส่องห้องสมุด: แหล่งสร้างการคิด. *มติชน*, หน้า 12.
- พีรศักดิ์ วรสุนทรโรสถ. (2544, เมษายน 7). คนไทยกับการอ่านหนังสือ. *รัฐจักร*, หน้า 2.
- ภาวินี อินเทพ. (2553, มกราคม 4). รายงานพิเศษ: วาระการอ่านแห่งชาติ หายนะแห่งหนังสือวรรณกรรม. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, 18(918), 76-78.
- มนัส ศรีเพ็ญ. (ม.ป.ป.). *การจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. เข้าถึงได้จาก <http://www.panyothai.com/Articles/sammajivasil.htm>.

ปัญหาการอ่านในสังคมไทย: บริบทระบบการศึกษาและปัจจัยสนับสนุน

- มูมมีต ฌ รัตติกาล. (2558, มกราคม 4). *ทำไมคนไทยไม่อ่านหนังสือ*. เข้าถึงได้จาก <http://prachatai.org/journal/2015/01/57243>.
- มูสมัต บิน มูดอ และมกุฏ อรฤดี. (2552, กรกฎาคม 27). พัฒนาการอ่านในประเทศไทย ด้วยการดูงานห้องสมุดสิงคโปร์. *มติชน*, หน้า 2.
- วิทยากร เชียงกุล. (2543, ตุลาคม 1). กวีภักดิ์ของชาติ ด้วยการรณรงค์ให้คนไทยรักการอ่าน. *สยามธุรกิจ*, หน้า 1,6.
- _____. (2555, มีนาคม 26). ทำให้เด็กไทยรักการอ่านหนังสือได้จึงจะกู้ชาติ (ปฏิรูปประเทศ) ได้. *กรุงเทพธุรกิจ*, หน้า 10
- _____. (2553, เมษายน). ประเทศที่ประชาชนไม่ชอบอ่านหนังสือไม่มีทางไปสู้ใครเขาได้. *รอบรู้เทคโนโลยี*, 2 (ปีการศึกษา 2552), 1-4.
- _____. (2561). *สภาพการศึกษารายวัน* ปี 2561. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/647836>.
- วิลาสินี พิพิธกุล. (2550, ตุลาคม 20). สร้างสังคมการอ่าน ไม่ใช่เรื่องเล็กที่พรรคการเมืองจะมองข้าม. *โพสต์ทูเดย์*, หน้า A10.
- ศร. ยอมรับกิจกรรมเสริมการอ่านล้มเหลวหวังใช้ครอบครัวเป็นสื่อให้เด็กรักหนังสือ. (2543, พฤศจิกายน 25). *ผู้จัดการรายวัน*, หน้า 8.
- ศิลปชัย วุ่นบำรุง. (2546, เมษายน 26). ให้เด็กรักการอ่านต้องมีแรงจูงใจ. *มติชน*, หน้า 27.
- สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน. (2558). *การอ่านเพื่อสร้างชีวิต*. เข้าถึงได้จาก http://www.childmedia.net/content_for_child/create-the-world/520-95.html.
- สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (2552, กันยายน 5). การอ่านเป็นวาระแห่งชาติอีกแล้ว. *มติชน*, หน้า 9.
- สายัณห์ ฌาน้อย. (2546, เมษายน 12). การอ่าน: เครื่องมือแสวงหาความรู้ที่สำคัญยิ่ง. *มติชน*, หน้า 14.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *สรุปผลเบื้องต้นการสำรวจการอ่านหนังสือของประชากร พ.ศ. 2551*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

- สุขุม เฉลยทรัพย์. (2550, ตุลาคม 14). โลกการอ่านของเจ้าพ่อโพล รศ. ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์. *กรุงเทพธุรกิจ*, หน้า 15.
- สุจิตต์ วงเทศ. (2554, มกราคม 12). ครูอาจารย์ไม่อ่านหนังสือ แต่ชอบว่าเยาวชนไม่อ่านหนังสือ. *มติชน*, หน้า 20.
- _____. (2558, กันยายน 28). ไม่รักอ่าน? ในหมู่ผู้บริหารโรงเรียน. *มติชน*, หน้า 18.
- _____. (2554, ธันวาคม 7). อ่านเล่มที่สนุก ไม่สนุกไม่อ่าน. *มติชน*, หน้า 20.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (ม.ป.ป.). *สร้างชาติให้ก้าวหน้าด้วยการอ่าน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.vcharkarn.com/varticle/37011>.
- อรศรี งามวิทย์พงศ์, กนิษฐา ปวีณโยธิน, และกนกวรรณ แซ่จ้ง. (2553). *ปัจจัยส่งเสริมคนไทยมีวัฒนธรรมการอ่าน*. กรุงเทพมหานคร: โครงการติดตามและประเมินภายในแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สถาบันการจัดการแบบองค์รวม.
- อุทยานการเรียนรู้. (2551). *โครงการวิจัยทัศนคติและพฤติกรรมการอ่านของคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.
- Sasinand. (ม.ป.ป.). *นิสัยรักการอ่าน ไม่ใช่พันธุกรรม ไม่ใช่พรสวรรค์ แต่เกิดจากการปลูกฝัง*. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/261779>.

Received: November 26, 2019

Revised: March 9, 2020

Accepted: March 11, 2020